

Posudek disertační práce

Název práce: **Mezní životní situace těžce nemocných a umírajících pacientů – prostor pro etablované náboženství či „alternativní“ spiritualitu?**

Autorka disertační práce: Mgr. et Mgr. Jana Maryšková

Studijní obor: Teologie

Oponent disertační práce: Mgr. et Mgr. Ondřej Doskočil, Th.D.

Doktorandka Jana Maryšková předkládá k obhajobě obsáhlou a po všech stránkách kvalitně zpracovanou disertační práci, v níž zúročuje svůj dlouhodobý teoretický zájem o zkoumanou oblast i praktické zkušenosti s dobrovolnickou činností ve zdravotnickém zařízení. Opírá se o adekvátní množství relevantní tištěné literatury i řadu textů publikovaných online. Prokazuje rovněž dobrou znalost církevních dokumentů vztahujících se přímo i nepřímo ke studované problematice. Ze zahraničních zdrojů se opírá vesměs o texty německé, které jí jsou blízké jazykově, ale koresponduje to též s tím, že svou práci vystavěla na Zulehnerově metodě praktické teologie a opírá se tudíž o zdroje, které vycházejí z téhož kulturního a teologického prostředí.

Již samotný název této práce je položený jako otázka, která však tvoří podhoubí pro množství dalších otázek, které si autorka v průběhu práce klade, ať už jsou explicitně formulovány jako výzkumné otázky a podotázky na str. 100 a 101, nebo jsou přítomny implicitně v celém textu práce, jako např. otázky po roli a poslání církve v sekularizované české společnosti, po vztahu klinické pastorační péče k tzv. „spiritual care“, po identitě nemocničních kaplanů a napětí mezi pastorační péčí a pomáhající profesí. Přiznávám, že mě jako člověka, který se o problematiku zajímá jednak v akademické rovině, ale zároveň vykonává službu nemocničního kaplana, některé otázky hodně provokovaly, až iritovaly, což svědčí o tom, že autorka je bezesporu schopna iniciovat kvalifikovanou diskuzi a kompetentně do ní vstupovat, uspokojivé odpovědi však spíše nenacházím. To však nevnímám jako nedostatek autorky, spíše to svědčí o žhavé půdě a spletitosti problematiky, do které se doktorandka se svým tématem rozhodla vstoupit.

Struktura celé předkládané práce je přehledně a logicky vystavěna a vychází se zmíněné Zulehnerovy metody Kriteriologie – Kairologie – Praxeologie, což je i důvodem pro poněkud nezvyklé zařazení praktické části práce do 6. kapitoly spolu s netypickým

začleněním současného stavu bádání k tématu výzkumu až do této kapitoly, což ovšem autorka na str. 98 vysvětluje. První a druhá kapitola obsahují východiska a terminologické vymezení práce, kapitola třetí se ve výše zmíněném metodickém konceptu kryje s krokem Krieteriologie, kapitoly čtvrtá až sedmá tvoří krok Kairologie včetně zmíněné prakticky zaměřené kapitoly a kroku Praxeologie pak odpovídá kapitola osmá.

Hned ve druhé kapitole se autorka pouští do vymezení pojmů, s nimiž pak dále pracuje a jejichž obtížná definovatelnost, respektive mnohoznačnost (jak sama autorka opakovaně konstatuje), je z mého úhlu pohledu zdrojem neodbytných otázek, které jsem si v průběhu četby této práce kladl. Sama autorka si je dobře vědoma problematičnosti pojmů „tradiční“ a „alternativní“ a důsledně je v celé práci užívá v uvozovkách. Přesto mě pokus o jejich vymezení nepřipadá dostatečný. V cíli práce na str. 9 autorka uvádí, že jako tradiční, etablované náboženství chápe v českém kontextu křesťanství, jehož „tradiční“ spiritualitu charakterizuje na str. 20-22 a v kontrastu k němu staví tzv. „alternativní“ spiritualitu, kterou převážně ztotožňuje (alespoň v praktické výzkumné části se tak děje) s ezoterikou, četbou horoskopů, vírou v léčitele, věštění, výkladem karet, různými meditačními technikami, homeopatií apod. (srov. např. str. 61). Sama autorka však ve vymezení pojmu „alternativní“ spiritualita na str. 23 – 25 uvádí, že pod tímto označením se mohou skrývat též různé projevy neinstitucionalizované, detradicionalizované a individualizované spirituality, tedy „osobní zbožnosti mimo rámec organizovaného náboženství a jeho tradici“, aniž by musely nutně obsahovat ezoterické, okultní a podobné prvky. V popisu výzkumného souboru v praktické části práce však autorka uvádí víru v amulety, reinkarnaci, léčitele, věstce, astrologii apod. jako kritéria pro zařazení do souboru „alternativně věřících“ (srov. str. 104). Pacient, s nímž se jako nemocniční kaplan nejčastěji setkávám, je člověk, který v dětství vyrostl v kontaktu s křesťanstvím (často pouze přes prarodiče), ale křesťanská víra u něj není dále rozvíjena a reflektována a netvoří tak žádné zdroje opory pro jeho život a tím i prožívání nemoci. Přesto však nevyhledává útočiště v ezotericko – okultních „alternativách“, s nimiž se naopak v praxi setkávám zcela okrajově. Na základě osobních zkušeností (u nichž si však samozřejmě nedělám nárok na jakoukoli možnost zobecnění) nevidím v uvedeném pojetí „alternativní“ spirituality takovou výzvu pro „tradiční“ etablované náboženství jako autorka. Přesto však zjištění, k nimž autorka dochází na základě svého výzkumného šetření, považuji za velmi cenná a podnětná a otevírají otázku po prospěšnosti klinické pastorační péče pro „jinak věřící“, či v křesťanském slova smyslu „nevěřící“, na kterou dále ve své práci hledá odpověď (srov. str. 130 a 131).

Autorka se v celé práci snaží vycházet z německé jazykové oblasti, kde je tematizováno napětí mezi „Seelsorge“ a „Spiritual care“, hledat rozdíl v konceptu klinické pastorační péče (přičemž důsledně trvá na tomto označení) a sekulárně pojímané „spirituální péče“ a snaží se ji odlišit od pomáhajících profesí (podkapitola 8.3). Zároveň však přiznává, že pojetí duchovní péče ve zdravotnických zařízeních jak je definováno v příslušných dokumentech (např. v tzv. Trojstranné dohodě ČBK, ERC a MZ ČR) se de facto nábožensky neutrální spirituální péči blíží (srov. např. str. 179). Podobně se to ukazuje s vymezením klinické pastorační péče jako formy kategoriální pastorační péče vůči jiným pomáhajícím profesím. Otázkou tedy pro mě zvláště na základě četby shrnutí osmé kapitoly, zda má v českém kontextu smysl ostře vymezovat klinickou pastorační péči od sekularizované spirituální péče, která v českém prostředí de facto neexistuje, a nemocniční kaplani vycházející z prostředí křesťanských tradic ji de facto poskytují.

Autorka svou disertační práci prokazuje hlubokou teoretickou orientací ve zkoumané problematice, reflektuje praktické zkušenosti, ukazuje znalost relevantní domácí i zahraniční (německy psané) literatury, zná výzkumy, které na toto výzkumném poli byly realizovány, a sama s podporou Grantové agentury Jihočeské univerzity realizovala vlastní výzkum. Nebojí se otvírat obtížná témata a klást provokativní otázky a zkoumanou problematiku reflektuje z teologických pozic.

Předloženou disertační práci shledávám i před některé výše zmíněné kritické poznámky, (či spíše otázky hodné diskuze při obhajobě) za velmi zdařilou a vyhovující požadavkům pro dosažení doktorátu v oblasti teologie a doporučuji ji proto k obhajobě.

V Českých Budějovicích 8. 1. 2021

Mgr. et Mgr. Ondřej Doskočil, Th.D.